

Всесвітнє наукове ноосферно-онтологічне товариство
Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди
Асоціація російськомовних вчених штату Масачусетс, м. Бостон, США
Асоціація «Духовно-інтелектуальний вибір»
Харківський громадський фонд розвитку вищої освіти «ІНТЕЛЕКТ»

ДУХОВНО-ІНТЕЛЕКТУАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ І НАВЧАННЯ МОЛОДІ В ХХІ СТОЛІТТІ

*Міжнародна колективна монографія
за загальною редакцією проф. В. П. Бабича, проф. Л. С. Рибалко*

ДУХОВНО-ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЕ ВОСПИТАНИЕ И ОБУЧЕНИЕ МОЛОДЕЖИ В ХХІ СТОЛЕТИИ

*Международная коллективная монография
под общей редакцией проф. В. П. Бабича, проф. Л. С. Рыбалко*

SPIRITUAL AND INTELLECTUAL UPBRINGING AND TEACHING YOUTH IN THE XXI CENTURY

*International Collective Monograph
edited by prof. V. P. Babich, prof. L. S. Rybalko*

*Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради
Всесвітнього наукового ноосферно-онтологічного товариства, м. Харків
(протокол № 4/1 від 3.11.2019 р.)*

Рецензенти:

С. Т. Золотухіна — доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри загальної педагогіки і педагогіки вищої школи Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди;

О. М. Кікінежді — доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка;

М. С. Гончаренко — доктор біологічних наук, професор, професор кафедри валеології філософського факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

Д 85 **Духовно-інтелектуальне виховання і навчання молоді в XXI столітті** : міжнародна колективна монографія / за заг. ред. проф. В. П. Бабича, проф. Л. С. Рибалко. Харків: Вид. ВННОТ, 2019. 470 с.

У монографії розглянуто філософсько-онтологічні та концептуально-методологічні засади духовно-інтелектуального виховання і навчання молоді в XXI столітті. Представлено матеріали до проекту Концепції духовно-інтелектуального виховання і навчання молоді «ДИВО-21» Всесвітнього наукового ноосферно-онтологічного товариства.

Висвітлено питання духовно-інтелектуального виховання і навчання молоді в історичному, педагогічному, психологічному аспектах. Акцентовано на практичній значущості розвитку духовно-інтелектуального потенціалу суб'єктів освітнього процесу.

Розраховано на науковців, педагогів, здобувачів вищої освіти, методистів, управлінців, громадську спільноту, батьків.

Д 85 **Духовно-интеллектуальное воспитание и обучение молодежи в XXI веке**: международная коллективная монография / Под общ. ред. проф. В. П. Бабича, проф. Л. С. Рыбалко. Харьков: Изд. ВННОО, 2019. 470 с.

В монографии рассмотрены философско-онтологические и концептуально-методологические основы духовно-интеллектуального воспитания и обучения молодежи в XXI веке. Представлены материалы к проекту Концепции духовно-интеллектуального воспитания и обучения молодежи «ДИВО-21» Всемирного научного ноосферно-онтологического общества.

Освещены вопросы духовно-интеллектуального воспитания и обучения молодежи в историческом, педагогическом, психологическом аспектах. Акцентировано на практической значимости развития духовно-интеллектуального потенциала субъектов образовательного процесса.

Рассчитано на научных работников, педагогов, соискателей высшего образования, методистов, управленцев, общественное сообщество, родителей.

Spiritual-intellectual upbringing and teaching of youth in the 21st century: an international collective monograph / by head. ed. prof. V. P. Babich, prof. L. S. Rybalko. Kharkov: View. WSNOS, 2019. 470 p.

The monograph deals with the philosophical-ontological and conceptual-methodological foundations of spiritual and intellectual upbringing and teaching of youth in the 21st century. The materials for the draft Concept of Spiritual-Intellectual Upbringing and Teaching of Youth «DIVO-21» of the World Scientific Noosphere-Ontological Society are presented.

The issues of spiritual and intellectual upbringing and teaching of youth in historical, pedagogical and psychological aspects are covered. The practical importance of developing the spiritual and intellectual potential of the subjects of the educational process is emphasized.

It is designed for scientists, educators, higher education graduates, methodologists, managers, the community, parents.

Субкультура релігійних вірувань дітей як духовна інтенція аксіопсихологічного потенціалу особистості. <i>В. Ситкар</i>	332
Духовно-інтелектуальне виховання школярів Харківської гімназії № 89. <i>А. В. Жозе да Коста</i>	339
Забезпечення духовного розвитку молодших школярів з особливими освітніми потребами. <i>Ю. Д. Бойчук, О. С. Казачінер, О. В. Мірошниченко, Н. В. Науменко</i>	343
Інклюзивне навчання у системі освіти України: теорія і практика. <i>Т. М. Собченко, Н. М. Смолянчук</i> ...	348
Шляхи формування культури миру і толерантності у дітей в закладах загальної середньої освіти в умовах військового конфлікту в Україні. <i>І. М. Трубавіна</i>	352
Етика ненасильства в національній педагогічній спадщині та сьогоденні. <i>О. Кікінежді, І. Шульга</i>	356
Розвиток ідей педагогіки миру в освітньому військовому середовищі. <i>О. Г. Марченко</i>	360
Формування інтелектуальної складової готовності правоохоронців до професійної самореалізації на засадах педагогіки миру і толерантності. <i>С.О. Іщенко, О.В. Загребельний</i>	364
Вплив занять спортом на інтелектуальний розвиток спортсменів. <i>А. А. Голенков, А. С. Гонтар</i>	368
Бойове мистецтво як засіб духовного і фізичного виховання молоді. <i>Л. С. Рибалко, Д. С. Іванов</i>	372
Сучасні проблеми в професійній підготовці майбутніх медиків. <i>Ю. С. Ілясова</i>	376
Духовно-інтелектуальний розвиток майбутніх лікарів під час спілкування в студентському середовищі закладу вищої медичної освіти. <i>Л. В. Фоміна</i>	379
Інтелектуальне навчання і виховання майбутніх іноземних лікарів новітніми засобами педагогічної майстерності. <i>М. Ю. Котелюх</i>	383
Духовно-інтелектуальне виховання майбутніх іноземних лікарів у закладах вищої медичної освіти як основа міжкультурних відносин. <i>Л. О. Гененко</i>	387
Теоретичні основи формування креативності майбутніх менеджерів. <i>Н. Добровольська</i>	390
Модель формування управлінської компетентності майбутніх економістів. <i>К. В. Копняк</i>	396
Розвиток інтелектуальної комунікації в учнівській та студентській молоді ХХІ століття. <i>Ф. Я. Майнаєв, О. І. Майнаєва</i>	402
Духовно-моральні константи у контексті спілкування студентів у соціальних мережах. <i>В. В. Ворожбіт-Горбатюк</i>	406
Духовные ценности человека информационного общества в медиа-стратегии высшего технического образования. <i>Я. Н. Кунденко</i>	412
Роль медіа у формуванні ідентичностей сучасної молоді: теоретико-методологічний та практичний аспекти. <i>Я. С. Фруктова</i>	415
Формування медійно-інформаційної грамотності особистості як запорука її духовного розвитку. <i>О. Городецька</i>	419
Інтелектуальне навчання майбутніх лікарів засобами інформаційно-комунікаційних технологій. <i>Н. А. Іванькова, О. А. Рижов</i>	423
Використання ІКТ під час проектної діяльності майбутніх учителів початкової школи. <i>Б. В. Павлюк</i>	427
Особливості застосування веб-технологій в процесі підготовки майбутніх учителів. <i>А. І. Крижановський</i>	431
Формування інтелектуальних умінь засобами веб-сервісу Trello. <i>О. Г. Кіріленко, Г. О. Труш</i>	436
Практична значущість цифрових технологій для інтелектуального розвитку майбутніх лікарів-стоматологів. <i>Ю. С. Славінська</i>	439
Діагностика сформованості цифрової компетентності в процесі інтелектуального розвитку студентів. <i>О. О. Наливайко</i>	443
Застосування змішаного навчання в процесі підготовки майбутніх учителів. <i>Л. С. Шевченко</i>	447
Електронні освітні ресурси як засіб дистанційного навчання осіб з особливими потребами. <i>В. Уманець</i>	454
Ноосферное образование и две анкеты «Международного ноосферного центра Вернадского» — анкета «Цветок жизни» для изучения социальной адаптации и пространственного мышления и анкета «Здоровье ученика» для оперативного исследования состояния ученика немедицинским персоналом. <i>И. А. Фарафонова</i>	462
Алфавітний перелік авторів монографії	468

Література

1. Арцишевський Р. А. В. О. Сухомлинський про духовний розвиток молодших школярів // Пед. дискурс : зб. наук. пр. 2011. Вип. 10. С. 14–21.
2. Бойчук Ю. Д., Науменко Н. В. Підготовка майбутніх учителів до формування духовного здоров'я молодших школярів: теоретико-методичні аспекти : монографія. Х. : ФОП Мезіна В. В., 2018. 128 с.
3. Василь Сухомлинський про роботу з дітьми з особливими потребами. URL: <http://lviv.samopomich.ua/vasyil-suhomlynskyj-pro-robotu-z-ditmy-z-osoblyvymy-potrebamy>.
4. Гладченко І. В., Супрун М. О. Формування духовнозбережувальної компетенції в дітей з порушеннями психофізичного розвитку в умовах дошкільного корекційно-розвивального простору. URL: http://lib.iitta.gov.ua/708028/1/%D0%B7%D0%B1%20KDA22_%D0%A1.%20303-309.pdf.
5. Гончаренко М. С., Бойчук Ю. Д. Екологія людини : навчальний посібник / за ред. Н. В. Кочубей. Суми : ВТД «Університетська книга»; К. : Видавничий дім «Княгиня Ольга», 2005. 394 с.
6. Гужанова Т. С., Рудницька Н. Ю. Вплив художньо-естетичної діяльності на формування духовності молодших школярів // Вісн. Житомир. держ. ун-ту ім. І. Франка. 2005. Вип. 21. С. 38–40.
7. Гурнік Л. Сучасні вимоги до виховання дітей з особливими освітніми потребами. URL: <http://www.stattionline.org.ua/pedagog/106/19910-suchasni-vimogi-do-vixovannya-ditej-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami.html>.
8. Декина Е. В. Особенности психолого-педагогической подготовки специалистов к работе с замещающей семьей, воспитывающей детей с особыми потребностями в развитии // Современные проблемы науки и образования. 2015. № 5. URL: <http://www.science-education.ru/ru/article/view?id=22499>.
9. Демченко І. Навчання, виховання і творчий розвиток учнів інклюзивної початкової школи в інтерактивній грі // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. 2014. Вип. 49. С. 48–54.
10. Задорожний А. В. Розвиток поняття «духовність» у структурі ціннісно-сислової картини світу // Педагогіка вищ. та серед. шк. : зб. наук. пр. 2012. Вип. 34. С. 245–251.
11. Казачінер О. С. Інноваційні педагогічні технології навчання дітей з особливостями розвитку. Х. : Основа, 2018. 96 с.
12. Кулик І. В. Формування культури родинних взаємин в процесі духовного виховання молодших школярів шкіл-інтернатів // Педагогіка, психологія та мед.-біол. пробл. фіз. виховання і спорту. 2006. № 10. С. 53–56.
13. Меньшиков В. М. Воспитание в Западной Европе и России: смыслы и направления развития. Курск : Курск. гос. ун-т, 2008. 188 с.
14. Мірошниченко О. М. Виховання здоров'язбережувальної поведінки молодших школярів засобами українських народних традицій : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07. Старобільськ : ЛНУ ім. Тараса Шевченка, 2018. 313 с.
15. Науменко Н. В. Формування духовності як запорука збереження та зміцнення духовного здоров'я // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 16. Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики : зб. наук. праць. К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2013. Вип. 22 (32). С. 29–33.
16. Ожиганова Г. В. Психологические аспекты духовности. Часть I. Духовный интеллект // Психологический журнал. 2010. № 4. Т. 31. С. 21–34.
17. Пашков С. В. Духовно-нравственное воспитание в системе современного российского образования : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Курск, 2010. 191 с.
18. Польшина Ю. Ю. До проблеми формування духовних цінностей молодших школярів // Проблеми інж.-пед. освіти. 2012. № 36. С. 219–222.
19. Kaili C. Zhang Spirituality and Disabilities: Implications for Special Education // Intellectual and Developmental Disabilities: August 2010. Vol. 48. № 4. P. 299–302.
20. Kaili C. Zhang, Deirdra I-Hwey Wu Nurturing the spiritual well-being of children with special needs. URL: http://mistie.cogbill.net/files/9013/7894/9916/Religion_Disabilities_Child_80026295.pdf.

ІНКЛЮЗИВНЕ НАВЧАННЯ У СИСТЕМІ ОСВІТИ УКРАЇНИ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

Т. М. Собченко

доцент кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи
Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди

Н. М. Смолянюк

доцент кафедри теорії і методики викладання природничо-математичних дисциплін у початковій, дошкільній та спеціальній освіті Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди

Освіта та розвиток людей з особливими потребами далеко не завжди були головним завданням влади та суспільства. Ще у часи античності було досить неоднозначне ставлення до таких людей. Одні вважали, що до них доторкнулась «рука Божа» інші вважали їх посланцями диявола і дуже зневажали, навіть убивали.

З плином часу змінювалось і відношення до «особливих» людей. Але тільки у Епоху Відродження воно стало гуманним. З'являються не тільки спеціалізовані освітні заклади для людей з особливими потребами а й музичні та спортивні школи для таких осіб [1, с. 6–16].

Починаючи з другої половини XX століття, було прийнято ряд документів міжнародного значення, щоб привернути увагу суспільства до людей з інвалідністю. Так, Генеральна Асамблея ООН прийняла Загальну Декларацію прав людини (1948 р.), Конвенцію про боротьбу з дискримінацією в галузі освіти (1960 р.), Декларацію про права розумово-відсталих осіб (1971 р.), Декларацію про права інвалідів (1975 р.), Всесвітню Декларацію про освіту всіх (1990 р.) та багато інших.

Не зважаючи на кількість документів, лише Конвенція ООН про права дитини у 1989 році стала першим офіційним міжнародним документом, у якому описані права дітей-інвалідів.

Україна у 1991 році ратифікувала дану Конвенцію. Як наслідок, починаючи з 2000 року, з'явився цілий ряд ухвал, указів, постанов, концепцій та законів, що передбачають поступову інтеграцію дітей-інвалідів в загальноосвітній простір («Концепція ранньої соціальної реабілітації дітей-інвалідів» 2000 р., Указ Президента України № 900/2005 від 1 червня 2005 р. «Про першочергові заходи щодо створення сприятливих умов життєдіяльності осіб з обмеженими фізичними можливостями», Закон «Про реабілітацію інвалідів в Україні» 2005 р. та інші). У 2009 році Україна ратифікувала ще одну Конвенцію ООН про права інвалідів, як результат — внесення змін у новий Закон про освіту 2010 року [2].

Оглядовий аналіз міжнародної та української нормативно-правової бази щодо забезпечення реалізації інклюзивного навчання.

В Україні починаючи з 2011 року почали активно відкриватися інклюзивні класи та групи. Цей процес став результатом затвердження Кабінетом міністрів України «Порядку організації інклюзивного навчання в загальноосвітніх навчальних закладах». Саме цей документ був необхідним інструментом для реалізації окреслених завдань у Законі України «Про загальну середню освіту» від 2010 року [2]. Однак ще багато навчальних закладів у різних кутках України залишалися закритими для дітей з особливими потребами. Все ще продовжували функціонувати спеціалізовані заклади освіти.

На нашу думку, проведення Всесвітнього форуму з питань освіти у Північній Кореї м. Інчхон 21 травня 2015 року — стало потужним поштовхом, що спонукав до інтенсивного реформування освітньої системи багатьох країн, у тому числі й України. Зміни у освітній політиці запроваджувались з урахуванням потреб людей з інвалідністю та призвели до збільшення кількості закладів освіти для дітей з особливими потребами. Так, у Інчхонській декларації було зазначено 20 положень, що регламентують забезпечення загальної й інклюзивної освіти та навчання протягом усього життя.

У резолюції, що прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 25 вересня 2015 року, щодо сталого розвитку на період до 2030 року також значна увага надається саме розвитку освіти, що підтверджує одна з зазначених цілей. «...До 2030 року забезпечити рівний доступ уразливих груп населення, зокрема людей з інвалідністю, представників корінних народів і дітей, які перебувають у вразливому становищі, до освіти та професійно-технічної підготовки...» [3, с. 18–19].

У положеннях резолюції зазначається: «...Ми зобов'язуємося забезпечити якісну інклюзивну та рівноправну освіту на всіх рівнях, як-от: дошкільне виховання, початкова, середня, вища освіта, а також професійно-технічна підготовка...» [3, с. 8].

У 2017 році Україною було представлено доповідь відповідно до резолюції ООН «Цілі сталого розвитку: Україна (2016–2030 рр.)», у якій окреслено напрями якісної освіти. У завданні 4.7, що входять до забезпечення якісної освіти зазначено «... створити у школах сучасні умови навчання, включаючи інклюзивне, на основі інноваційних підходів...» [4, с. 34].

З метою реалізації зазначених цілей та відповідних завдань у доповіді України, необхідністю адаптації вітчизняної системи освіти до європейського освітнього простору розпочалося реформування української системи освіти на усіх її ланках.

Так, за останні 5 років в Україні було видано ряд нормативно-правових документів, а саме: «Концепцію Нової української школи» (2016 р.), «Закон про освіту» (2017 р.), «Закон про дошкільну освіту» (2018 р.), «Державний стандарт початкової освіти» (2018 р.), Закон України «Про внесення деяких змін до законів України щодо доступу осіб з особливими освітніми потребами до освітніх послуг» (2018 р.), Наказ №609 МОН України «Про затвердження примірного положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти» (2018 р.), Наказ МОН України № 414 Про затвердження Типового переліку спеціальних засобів корекції психофізичного розвитку дітей з особливими освітніми потребами, які навчаються в інклюзивних та спеціальних класах закладів загальної середньої освіти (2018 р.) та ще ряд документів у формі постанов, розпоряджень, наказів, листів та рекомендацій, від Міністерства освіти та науки України, що регламентують особливості упровадження інклюзивного навчання [2].

Перший інклюзивний клас як пілотний проект відкрився у Києві у 2001 році. Слідом за ним у 2003 році на Вінниччині, пізніше знаковим стала поява класу для дітей з обмеженими фізичними можливостями

у 2008 році на Черкащині. Активне відкриття інклюзивних класів та груп розпочалося у 2011–2012 навчальному році, після того, як на законодавчому рівні було чітко прописано особливості організації інклюзивного навчання. Щорічно кількість таких класів та груп збільшується, особливо у обласних центрах.

За даними Міністерства освіти та науки вже масове відкриття інклюзивних класів в українських школах розпочалося з 2015 року. У 2018–2019 навчальному році за статистикою в Україні функціонує 950 закладів дошкільної освіти у яких відкрито 1321 інклюзивну групу та 2620 шкіл з 7179 класами. «...за чотири роки впровадження інклюзивного навчання понад 12000 школярів отримали можливість навчатися разом з однолітками, а 2200 дошкільнят — відвідувати садочки...» [5, с. 5]

Проте, процес впровадження інклюзивного навчання в загальноосвітній навчальний заклад (напр. відкриття інклюзивного класу чи групи) потребує чіткого проведення певних процесуальних дій з боку учасників освітнього процесу (батьків, інклюзивно-ресурсного центру (ІРЦ), керівника закладу освіти, вчителя інклюзивного класу, асистента вчителя та/або дитини).

Влітку 2019 року Міністерство освіти та науки видало Лист 1/9 — 498 (від 05.08.2019) «Про порядок організації інклюзивного навчання, до якого додали методичні рекомендації щодо навчання осіб з особливими освітніми потребами в закладах освіти 2019–2020 н. р.». Де зазначено, що визначення особливих освітніх потреб дітей від 2 до 18 років здійснюється фахівцями інклюзивно-ресурсних центрів (ІРЦ). Ініціаторами здійснення такої оцінки можуть бути як батьки, так і педагоги.

Наявність висновку ІРЦ та заява батьків є необхідними документами для зарахування дитини до інклюзивної групи чи класу. Організація інклюзивного навчання у закладах освіти здійснюється командою психолого-педагогічного супроводу дитини Положення про яку було затверджено у 2018 році. Команда визначає способи адаптації освітнього середовища та навчальних матеріалів, складає індивідуальний план розвитку, який переглядається у закладах середньої освіти два рази на рік, у закладах дошкільної освіти три рази на рік.

Слід зазначити, що асистент вчителя, який є членом команди психолого-педагогічного супроводу, не є особистим асистентом дитини з особливими потребами. Таким асистентом, за необхідності, можуть бути лише батьки або особи, що їх замінюють [6].

Кабінетом Міністрів України у 2019 році було прийнято ряд Постанов, які регулюють організацію інклюзивної освіти на усіх її ланках: «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання осіб з особливими освітніми потребами у закладах вищої освіти», «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах професійної (професійно-технічної) освіти», «Про затвердження Порядку організації діяльності інклюзивних груп у закладах дошкільної освіти» та проект Постанови «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти» [2].

У середніх та дошкільних закладах освіти чітко визначено кількість дітей з особливими освітніми потребами для забезпечення ефективності освітнього процесу.

«...В інклюзивних групах кількість дітей з особливими освітніми потребами має становити не більше трьох осіб, зокрема:

- одна-три дитини з числа дітей з порушеннями опорно-рухового апарату, із затримкою психічного розвитку, зниженим зором, слухом, легкими інтелектуальними порушеннями тощо;
- не більше двох осіб з числа дітей сліпих, глухих, з тяжкими порушеннями мовлення тощо;
- не більше однієї дитини із складними порушеннями розвитку...» [7].

«...У класі з інклюзивним навчанням кількість учнів з особливими освітніми потребами становить:

- одна-три дитини із числа дітей з порушеннями опорно-рухового апарату, затримкою психічного розвитку, зниженим зором чи слухом, легкими інтелектуальними порушеннями тощо;
- не більш як двоє дітей із числа дітей сліпих, глухих, з тяжкими порушеннями мовлення, у тому числі з дислексією, розладами спектра аутизму, іншими складними порушеннями розвитку (порушеннями слуху, зору, опорно-рухового апарату в поєднанні з інтелектуальними порушеннями чи затримкою психічного розвитку) або тих, що пересуваються на візках...» [8].

Аналіз нормативно-правової бази України щодо забезпечення реалізації інклюзивного навчання показав відповідність вимогам зазначеним у міжнародних документах. Встановлено, що основними орієнтирами у цьому питанні є досвід країн Західної та Центральної Європи. З'ясовано, що значимим у даному процесі було прийняття Кабінетом міністрів України в 2011 році саме «Порядку організації інклюзивного навчання в загальноосвітніх навчальних закладах», який остаточно визначив вимоги до організації інклюзивних класів та груп. Простежується чітка відповідність нормативно-правової бази України з питань реалізації інклюзивного навчання у заклади освіти та практичним їх виконанням при організації інклюзивного навчання у школах та дитячих садках України.

Підготовка майбутніх педагогів у ЗПВО до роботи в умовах інклюзивної освіти.

Українська система освіти відчуває на сьогоднішній день значні зміни, які обумовлені соціально-економічними, політичними, духовними, культурними змінами у нашому суспільстві. Реформування освіти в напрямі інклюзії підтверджується численними змінами в законодавстві України, практичною діяльністю закладів освіти та узгоджується з основними міжнародними документами у сфері забезпечення прав дітей.

Досить гостро в контексті освітньої реформи стоїть питання забезпечення рівного доступу до якісної освіти всіх дітей, враховуючи їх освітні потреби. У зв'язку з такими перетвореннями інклюзивна освіта в Україні має утверджуватися як сфера відповідальності держави й громадянського суспільства, що передбачає підвищення вимог до діяльності педагогів, розширення їхніх функціональних обов'язків. У зв'язку з цим затребуваним є удосконалення системи підготовки майбутніх педагогів у закладах педагогічної вищої освіти (далі ЗПВО).

У 1991 році, після ратифікації Конвенції ООН про права дитини, було розпочато шлях запровадження інклюзивної освіти в Україні, який був сповнений труднощів та перешкод. Серед яких:

- невідповідність нормативно-правової бази України міжнародним вимогам забезпечення інклюзивної освіти;
- недостатня матеріально-технічна база закладів освіти;
- психологічна неготовність педагогів до роботи з дітьми з особливими потребами; недосконалість теоретичного рівню підготовки та практичних навичок роботи у нових умовах; недостатня умотивованість педагогів до роботи в інклюзивному середовищі.

Прийняття та імплементація низки нормативно-правових документів щодо інклюзивної освіти є суттєвим кроком уперед для вирішення зазначених проблем.

Однак, питання підготовки педагогів до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами, а саме проблеми психологічної, теоретичної, практичної неготовності та недостатньої вмотивованості вимагає суттєвого доопрацювання та вдосконалення.

Так, проблема неготовності педагога до роботи в умовах інклюзивної освіти спонукає до зміни підходів у професійній підготовці майбутніх фахівців у ЗВО. Реалії сучасної системи освіти вимагають наповнення навчальних програм інноваційним змістом, що буде сприяти не тільки теоретико-практичній підготовці педагога, а й його психологічній готовності працювати з особливими дітьми, взаємодіяти з їх батьками та командою супроводу дитини. [9 с. 65; 10].

Питання підготовки майбутнього педагога до роботи в умовах інклюзивної освіти, формування готовності вчителя, вихователя до роботи з дітьми з особливими потребами наразі актуальне, окремі його аспекти є колом наукових досліджень та пошуків багатьох вчених. Авторами І. Демченко, М. Пічкур, В. Сулим проведено фахово-ідентифікаційний вимір готовності педагога до роботи в умовах інклюзивної освіти, визначено показники доцільності вибору інклюзивно-педагогічного фаху, адекватності отождолення зі взірцем фахівця з інклюзії, самовідданості служінню ідеалам інклюзивної освіти. Результати проведеного дослідження говорять про ідеальний і задовільний стан готовності майбутніх педагогів до роботи в умовах інклюзивної освіти за показниками фахово-ідентифікаційного виміру властивий 39% студентів; незадовільний — понад 21%, що спонукає до активного пошуку адекватних методів і засобів спрямування майбутніх педагогів на активну інтеріоризацію, інтерналізацію й ідентифікацію цінностей інклюзивної освіти та поглиблення їхнього інтересу до роботи в її умовах.

Готовність майбутніх фахівців до роботи в умовах інклюзивного освітнього середовища є одним із аспектів дослідження І. Малишевської, яка, вивчивши стан готовності студентів старших курсів ЗВО, фіксує наступні результати:

- недостатній рівень обізнаності студентів у галузі інклюзивної освіти;
- позитивне ставлення до дітей з особливими освітніми потребами, проте мотивація та рівень фахової підготовки не дозволяє виконувати професійні обов'язки в умовах інклюзивного навчання;
- навчально-методичне забезпечення, яке використовують в ЗПО, досить уніфіковане і не враховує індивідуального та диференційованого підходів у навчанні дітей з особливими освітніми потребами, також виявлено застарілі, стереотипні, авторитарні підходи педагогів щодо організації освітнього процесу дітей з особливими освітніми потребами, прихильники якого пропонують навчання таких дітей тільки у спеціальних закладах освіти.

Дослідниця вбачає шляхи підвищення професійної компетентності майбутніх фахівців інклюзивної освіти саме у інтегруванні інклюзивно-зорієнтованого змісту навчання у систему фахової підготовки кадрів для інклюзивної освіти, у вдосконаленні освітніх програм підготовки педагогів і змісту навчальних дисциплін.

Ми цілком поділяємо думки І. Демченко, І. Малишевської, М. Пічкур, В. Сулим та інших щодо необхідності оновлення та вдосконалення системи підготовки майбутніх педагогів у ЗВО та формування їхньої готовності до здійснення освітнього процесу в умовах інклюзивної освіти.

У контексті зазначеної проблеми сучасні автори пропонують традиційні способи, методи, технології організації професійної підготовки педагогів до здійснення освітньої інклюзії (Т. Гурова, Д. Ільясів, І. Колеснікова, О. Лопанова, С. Наход, Т. Робочих, М. Солодкова та ін.) та нетрадиційні технології, методи, форми, що дозволяють активізувати діяльну складову підготовки майбутніх педагогів (Н. Абрамова, А. Гамаюнова, О. Кутєпова, І. Федотенко, С. Черкасова, І. Яковлева та ін.).

До організації нетрадиційними способами, методами, технологіями професійної підготовки майбутніх педагогів до здійснення освітньої інклюзії можна віднести наступні:

- включення студентів у групову роботу, яка передбачає організацію дискусій, аналіз конкретних ситуацій та активне спілкування всіх учасників групи, що дозволяє формувати професійну компетентність майбутніх педагогів [11].
- широке застосування проблемного навчання, проблемних лекцій, елементів навчального діалогу, технологій проектування, ситуативного навчання, ігрових технологій, модерацій (Н. Абрамова);
- використання методів кейс-технології, що забезпечує самостійну роботу кожного і можливість здійснення контролю власних знань, тренінгових занять, які дозволяють не тільки сформувати практичні вміння та навички, а й встановлювати емоційно-позитивний контакт, формувати мотивацію тощо (С. Черкасова);
- включення в процес підготовки майбутніх педагогів технології формування мотиваційно-ціннісної сфери, технології формування професійно-особистісних якостей, технології формування професійних компетенцій, технології формування готовності до інноваційної діяльності, які спрямовані на розвиток мотиваційно-ціннісної сфери педагога та сприяють його професійно-особистісному розвитку і формуванню професійних знань і умінь [12].

Так, ефективна організація освітнього процесу в умовах інклюзивної освіти можлива лише за умови спеціальної підготовки майбутніх педагогів. На нашу думку, особливостями такої підготовки майбутніх педагогів у ЗПВО є:

- формування психологічної готовності студента до роботи з дітьми з особливими потребами;
- озброєння фаховими знаннями, основами знань спеціальної педагогіки та знаннями сучасних ефективних методик інклюзивного навчання;
- оновлення та вдосконалення освітніх програм і змісту навчальних дисциплін;
- широке використання традиційних та нетрадиційних способів, технологій організації професійної підготовки майбутніх педагогів до здійснення освітньої інклюзії та ін.

Саме така організація підготовки майбутніх педагогів у ЗВПО має забезпечити розв'язання наступних завдань:

- вивчення державних і нормативних документів про загальну і спеціальну освіту в Україні, інструктивно-методичних документів;
- надання інформації про результати наукових досліджень і перспективний педагогічний досвід у галузі навчання і виховання дітей з особливостями психофізичного розвитку;
- ознайомлення з новими педагогічними технологіями загальної та спеціальної освіти;
- аналіз корекційного навчально-виховного процесу для постійного вдосконалення та оновлення змісту навчально-методичного забезпечення.

У процесі підготовки майбутніх педагогів до організації освітнього процесу в умовах інклюзивної освіти слід враховувати наступні компоненти:

- психологічний (формування та розвиток певних моральних, психологічних якостей та можливостей майбутніх педагогів);
- методологічний (формування у студентів розуміння методологічних проблем спеціальної педагогіки);
- науково-теоретичний (забезпечення теоретичних фахових знань);
- спеціальний (оволодіння знаннями і вміннями спеціальної педагогіки);
- практичний (набуття вмінь професійно використовувати корекційно-педагогічні методи та прийоми);
- методичний (забезпечення необхідними знаннями сучасних та ефективних методик, технологій інклюзивного навчання).

Отже, найбільшою перешкодою на шляху до реалізації інклюзивної освіти є неготовність педагогів до роботи у нових умовах. Вирішення проблеми вбачаємо у запровадженні принципово нових підходів до підготовки майбутніх фахівців та перепідготовки працюючих педагогів. А саме: в оновленні змісту навчальних дисциплін педагогічних вузів; упровадженні у навчальний план підготовки педагогів окремих тренінгів з метою формування психологічної готовності до роботи в інклюзивному середовищі; використанні традиційних та нетрадиційних технологій при підготовці майбутніх фахівців до роботи з дітьми з особливими потребами.

Література

1. Інвалідність та суспільство: навчальний посібник. URL: https://edu.helsinki.org.ua/sites/default/files/userfiles/posibnik_invalidnist_ta_suspilstv.pdf.
2. Законодавство: Міністерство освіти та науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa>.
3. Резолюція, прийнята Генеральною Асамблеєю 25 вересня 2015 року 38с. URL: <http://sdg.org.ua/ua/resources-2/344-2030-2015>.
4. Цілі сталого розвитку: Україна національна доповідь 2017, 174с. URL: <http://www.un.org.ua/ua/tsili-rozvytku-tysiacholitia/tsili-staloho-rozvytku>.
5. Галата С. Інклюзія: змінюємо суспільство // Освіта України № 5 (1595) 4 лютого 2019. С. 5
6. Методичні рекомендації щодо навчання осіб з особливими освітніми потребами в закладах освіти 2019-2020 н. р. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/inkluzivne-navchannya/2019/08/07/rekomendatsiiorganizatsiya-navchannyaoop.pdf>
7. Порядок організації інклюзивного навчання в загальноосвітніх навчальних закладах. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/872-2011-%D0%BF>.
8. Порядок організації діяльності інклюзивних груп у закладах дошкільної освіти». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/530-2019-%D0%BF>.
9. Бойчук Ю. Д., Бородіна О. С., Микитюк О. М. Інклюзивна компетентність майбутнього вчителя основ здоров'я : моногр. Х.: Іванченко, 2015. 140 с.
10. Бойчук Ю., Казачінер О. Аналіз зарубіжного досвіду розвитку інклюзивної компетентності вчителів загальноосвітніх навчальних закладів // Новий Колегіум. 2018. № 1. С. 62-67. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NovKol_2018_1_16.
11. Федотенко І. Л. Подготовка будущих учителей к педагогической деятельности в инклюзивной среде в контексте компетентностного подхода // Инклюзивное образование: практика, исследования, методология : сб. материалов II Междунар. научн.-практ. конф. Москва: Буки Веди, 2013. С. 617–621.
12. Яковлева И. М. Формирование профессиональной компетентности учителя-олигофренопедагога : монография. Москва: «Спутник+», 2009. 220 с.

ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ МИРУ І ТОЛЕРАНТНОСТІ У ДІТЕЙ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО КОНФЛІКТУ В УКРАЇНІ

І. М. Трубавіна

д. пед. н., професор, професор кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди

В українських школах сьогодні існує булінг серед дітей, порушення їх прав іншими дітьми внаслідок булінгу та всіх його форм. Відзначимо, що проблема існування булінгу в школах є актуальною для багатьох країн, про що свідчить доклад ЮНЕСКО [20], це характерно у т.ч. для України. Таким чином, більшість дітей шкільного віку потерпає від жорстокості, насильства, булінгу, порушень своїх прав внаслідок цього, діти в шкільному середовищі стикаються в повсякденному житті з тією чи іншою дискримінацією, бачить перемогу культури війни і сили. Враховуючи наявність військового конфлікту на Сході країни, більше, ніж 1600000 внутрішньо переміщених осіб внаслідок цього, серед яких нестачі ресурсів у приймаючих громадах, ризик формування культури війни зростає. «Діти, які були свідками військового конфлікту, що вирішується за допомогою сили і зброї, бачать, що виживає той, хто сильніше і має зброю. Це продукує насильство і ненависть, досвіду яких діти набувають в своєму середовищі і в подальшому переносять на дорослий світ. Виникає ланцюг насильства і вирішення проблем силою, що не є ознакою цивілізованого суспільства, яке прагне до мирного життя і співіснування» [11, с. 4]. Вважаємо, що причинами існування культури війни в світовому середовищі є: проблеми соціалізації дітей, матеріальні проблеми їх сімей, різні ідеологічні погляди, невміння вирішувати конфлікти мирними способами. При цьому проблеми поведінки дітей в школі внаслідок військового конфлікту притаманні лише країнам, де він проходить. Відзначимо, що проблеми протидії булінгу певною мірою досліджені в науковому товаристві [1; 8 та інші]. Ці дослідження розкривають види, сутність, масштаб булінгу в дитячому середовищі, шляхи протидії йому. Формування толерантності у дітей певною мірою розкривалося в наукових дослідженнях і методичних посібниках, тренінгах для дітей — в аспекті міжетнічних проблем, поваги до прав дитини. Але ці дослідження були не в умовах військового конфлікту. Існують методичні рекомендації з проблеми [11]. Тому формування культури миру і толерантності у дітей слід починати з визначення теперішніх їх проблем і визначення шляхів їх вирішення.